

85. Суб'єктивний ідеалізм Й. Фіхте.

Подальший розвиток ідеї активності суб'єкта пізнання та ідея свободи як принципу практичного розуму знайшли у вченні Йогана Фіхте, який проголосив себе послідовником Канта, хоча насправді вийшов за межі його вчення. У Канта об'єкт пізнання конституюється суб'єктом, за винятком чуттєвого матеріалу, що походить від речей у собі. Але якщо річ у собі є мислимою сутністю, то вона, стверджує Фіхте, є зайвим припущенням, і всю систему філософського знання можна вибудувати на одному принципі — «Я».

Отже, філософія Фіхте — це суб'єктивний ідеалізм, який все виводить і все пояснює з діяльності «Я» як творчого начала. «Я» у Фіхте — це водночас індивідуальне обмежене «Я» (свідомість людини) і «абсолютне Я» (божественна свідомість). І в тому, і в іншому випадку «Я» — це вільна діяльність, а не субстанція раціоналістів.

«Для ідеалізму розум є дія і ніщо інше - все інше можна вивести», — писав Фіхте. Якщо попередня метафізика виходила з принципу, що буття породжує дію, то Фіхте є основоположником іншого принципу — «дія породжує буття». Фіхте, як і Кант, досліджував проблему можливості наукового знання. Цьому присвячена основна праця мислителя «Науковчення», в якій «Я» постає як творець всього суцього і водночас як творець знання про нього.

Перший акт цієї діяльності — самоусвідомлення себе, що виражається в тезі «Я є Я». Це самоусвідомлення переростає в покладання «не Я», чогось відмінного від «Я». Скажімо, «Я» як індивідуальний суб'єкт в акті самоусвідомлення піднімаючись над тим «Я», яке усвідомлюється. Останнє постає як щось конкретне, обмежене. Наприклад, «Я» собі в ньому не подобаючись, це не той «Я», яким «Я» хотів би бути, тобто це «не Я». Якщо під «Я» розуміється абсолютний суб'єкт (Бог), то він у подібному акті самотворення несвідомо творить природу. Акт самоусвідомлення є водночас актом самотворення.

Отже, другий акт — «Я є «не Я»» (антитеза). «Не Я» виступає як об'єкт, який обмежує свободу «Я». Фіхте намагався «викилупати» об'єкт із суб'єкта: об'єкт, як у формі природи, так і культури, у філософії Фіхте породжений суб'єктом. «Не-Я» потрібний Фіхте як перепона, яку необхідно подолати, тобто як засіб реалізації свободи. Через прогресивне долаття обмеженостей і відбувається вдосконалення «Я».

Третій акт (синтез) — «Я є Я і «не-Я»» — є зняттям протилежності суб'єкта і об'єкта, ствердженням їх тотожності. Це ідеал, до якого людина постійно прямує. Як бачимо, Фіхте запропонував триактний цикл творчої діяльності «Я» (теза, антитеза, синтез), який пізніше успішно застосовував у розбудові діалектичної системи Гегель.

У Фіхте ця схема тільки проглядається, повною мірою вона розгорнута у Гегеля, але саме Фіхте започаткував її. Філософія Фіхте порушила проблеми, які розвинули пізніше Шеллінг і Гегель.

86. Вчення про ноосферу В. І. Вернадського.

В.І. Вернадський (1863-1945) та його праці мають велике значення для становлення екологічної етики, адже антропокосмічна система поєднує в єдине гармонійне ціле такі аспекти розвитку людства, як природний і соціальний.

Мислитель виклав розуміння про перетворення людини в могутню геологічну силу, здатну переділити у своїх інтересах біосферу Землі, виокремлюючи **два етапи формування ноосфери**: стихійний і свідомий. Вагоме значення вчення про ноосферу полягає в його етичній спрямованості, де головними рисами є принцип єдності людини і природи; принцип зростання наукової думки; принцип інтернаціоналізації науки як духовної єдності людства; принцип критичності; принцип моральної відповідальності вчених; принцип творчості; принцип соціальності науки.

Терміном "**ноосфера**", уведеним В. Вернадським для позначення нового стану в еволюції природи, пов'язаного з появою людської свідомості, він став називати етап еволюції біосфери, обумовлений цілеспрямованою на перетворення природи діяльністю.

В. Вернадський визначає такі **необхідні умови створення ноосфери**: піднесення наукової думки; створення єдності людства на ґрунті інтернаціоналізації науки, моральна відповідальність вчених за використання наукової роботи для руйнівної мети, соціальні науки. Ключовою ідеєю мислителя є те, що перехід біосфери в ноосферу, тобто царство розуму, є закономірним і невідворотним етапом розвитку матерії.

Центральною темою вчення про ноосферу є єдність біосфери і людства. Вернадський у своїх працях розкриває корені цієї єдності, значення організованості біосфери у розвитку людства, це дозволяє зрозуміти місце та роль історичного розвитку людства в еволюції біосфери, закономірності її переходу в ноосферу. В основі теорії В. Вернадського про ноосферу лежить те, що людина не є самодостатньою живою істотою, що живе окремо за своїми законами, вона співіснує всередині природи та є її частиною.

Людина - невіддільна від біосфери, вона в ній живе і лише її об'єкти може досліджувати безпосередньо своїми органами відчуттів. Таким чином, наукова думка людства, працюючи лише в біосфері, в ході прояву врешті-решт перетворює її на ноосферу.

Становлення етапу ноосфери Вернадський пов'язує з дією багатьох **факторів**: єдністю біосфери та людства, єдністю людського роду, планетарним характером людської діяльності та її зв'язком з геологічними процесами.

Те, про що писав Вернадський, стало **спадщиною сьогодення**, адже з точки зору ноосферного підходу по-іншому вбачається варварське ставлення до біосфери і тд.

Отже, вчення про ноосферу В. Вернадського стало стимулом у формуванні нової картини світу, що спрямована перш за все на знання як істину у пізнанні, а не підкоренні законів природи (екологічного імперативу), перегляду усієї сукупності традиційних світоглядних уявлень про місце і роль людини у природі і суспільстві, виявленні нових цінностей, пріоритетів і норм буття суспільства.